

Соціальна політика

<https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-1-4>

УДК [331.55:37]:[332.1:316.4.066](477.8)

JEL F22, R23, I21

Л. К. Семів, М. В. Бачинська, С. Р. Семів

Регіональні детермінанти середовища освітньої еміграції населення Карпатського регіону

Виявлено проблемні аспекти середовища освітньої еміграції в областях Карпатського регіону та обґрунтовано напрями їх регулювання. Проблемні аспекти середовища освітньої еміграції розглянуто в розрізі основних детермінант (визначальних факторів): потенціалу освітньої міграції; якості академічного середовища; мотивації освітньої міграції; співпраці університетів і промисловості в дослідженнях; інституційних умов в освітній сфері. Для оцінювання та аналізу середовища освітньої міграції, яке виштовхує студентську молодь за кордон, пропонується розрахунок регіонального індексу формування середовища освітньої міграції. Його обчислено за 28 показниками за даними 2017-2018 н. р. Відібрані показники характеризують різні умови формування середовища освітньої міграції: освітні, освітньо-наукові, інформаційні, соціально-економічні, політичні, соціально-демографічні, інноваційні, інституційні. Обґрунтовано основні напрями регулювання середовища освітньої міграції, які здійснюються у сфері соціальної, науково-технічної, економічної, освітньої, інформаційної політик держави. Запропоновані інструменти та заходи регулювання середовища освітньої міграції мають на меті сповільнення темпів освітньої еміграції населення, попередження ймовірних втрат ресурсного потенціалу й людського капіталу вітчизняних ЗВО та наукових шкіл.

Ключові слова: міграція, освітня міграція, середовище, показники, інтегральний індекс, Карпатський регіон, моніторинг, регулювання.

Постановка проблеми. На сучасному етапі глобалізації соціально-економічних процесів серед різновидів міграції населення набула поширення освітня міграція, внаслідок якої активізується академічна мобільність, розширюються можливості навчання в зарубіжних країнах, зростає попит на отримання диплому зарубіжного університету. Як учасники освітніх програм академічного обміну, наукових грантів, різноманітних дослідницьких проєктів українські студенти, молоді науково-педагогічні працівники, талановиті пошукувачі володіють високою мотивацією не тільки здобувати нові знання, але й знайти роботу в зарубіжного роботодавця та отримати можливість постійного проживання за кордоном.

Підставою для включення цієї мобільно активної частини населення в освітню еміграцію є їхнє прагнення до набуття нових знань і навичок, вільне володіння іноземними мовами, відкритість до міжкультурного спілкування. Немаловажне значення має навчання за кордоном як крок на шляху до отримання постійного проживання в країні навчання та місця праці.

Аналіз останніх досліджень. В Україні не ведеться офіційний статистичний облік кількості освітніх емігрантів та їх повернення. Дані ЮНЕСКО дозволяють подолати цей інформаційний вакуум. За оцінками експертів, за кордоном навчалось у 2016/2017 н. р. більше 77 тисяч українських студентів, що становило близько 8% загальної кількості тих осіб, які навчалися на денних програмах вищої освіти в Україні. У 2017/2018 н. р. цей показник становив понад 83 тис. осіб (8,5% сумарної кількості тих, хто навчається в Україні) [1]. Тож закордонні інституції (Інститут статистики ЮНЕСКО, Європейський парламент), вітчизняні структури (Міністерство освіти і науки України, центр CEDOS, інформаційні сайти різних освітніх агентств), а також багато українських науковців і практиків досліджують різні аспекти проблематики освітньої міграції в системі вищої освіти (П. Безуглий, О. Гринькевич, Л. Жураковська,

© Л. К. Семів, М. В. Бачинська, С. Р. Семів, 2021.

Т. Нагорняк, Є. Стадний, О. Слободян, Г. Смалійчук, В. Черба, А. Шевчук та ін.). Багаточисленні та багатоаспектні дослідження проблематики освітньої міграції все ж потребують конкретизації умов формування цього середовища в регіонах України, зокрема Карпатському, та переведення цих розвідок у формат моніторингу.

Мета статті – виявити регіональні детермінанти середовища освітньої еміграції в областях Карпатського регіону за різними напрямками (потенціал освітньої міграції, якість академічного середовища, мотивація освітньої міграції, співпраця університетів і промисловості в дослідженнях, інституційні умови в освітній сфері), а також запропонувати інструменти та заходи регулювання середовища освітньої міграції для забезпечення сповільнення темпів освітньої еміграції населення та попередження ймовірних втрат людського капіталу, які потрібно реалізувати у сфері соціальної, науково-технічної, економічної, освітньої, інформаційної політик держави.

Основні результати дослідження. Щорічні темпи зростання контингенту українського студентства, яке поповнює європейський ринок освітніх послуг, підтверджують, що Україна володіє потужним за обсягами, зростаючою динамікою, великим за інтелектуальним наповненням потенціалом освітньої міграції. Масштаби та нерівномірність освітніх міграцій визначають відмінності між країнами в наданні освітніх послуг українським студентам (якість освітніх програм, розмір плати за навчання та проживання, рівень соціально-економічного розвитку країни, культурні цінності тощо) та різну мотивацію вибору навчального закладу й країни навчання учасниками освітньої еміграції (рис. 1).

Отже, з одного боку, закордонні заклади вищої освіти (ЗВО) забезпечують привабливість і переваги навчання українців за кордоном. Зворотню стороною медалі є те, що обсяги, зростаючу динаміку щорічних збільшень освітньої еміграції української молоді формують умови її середовища в регіонах України. Негативні явища й процеси в політичному, соціально-економічному розвитку країни спонукають до активних переміщень за кордон населення в працеактивному віці, зокрема за освітнім фактором.

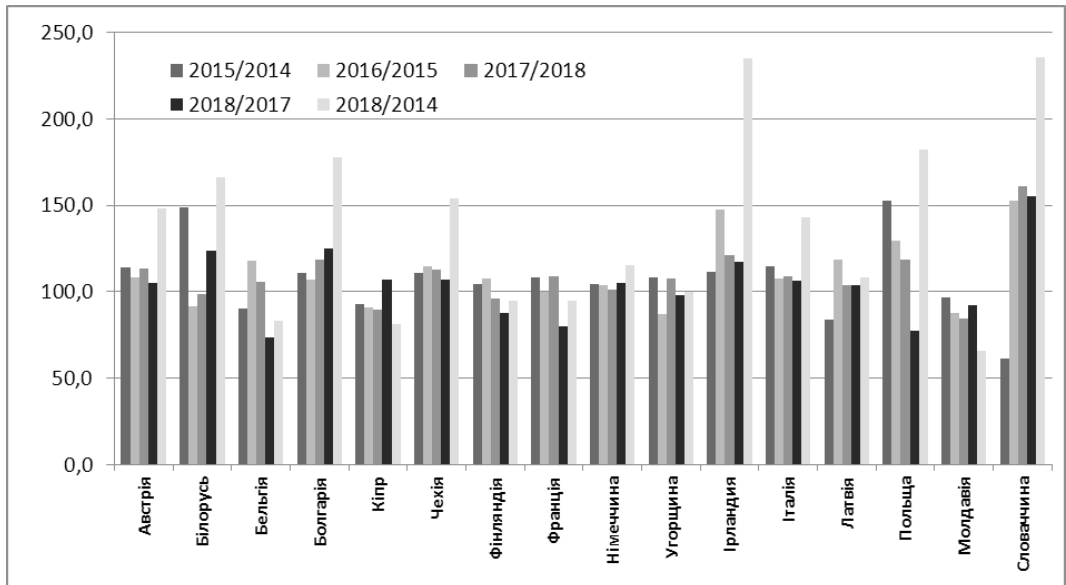

Рис. 1. Темпологічна картина щорічної зміни кількості українських студентів у закладах вищої освіти європейських країн у 2014-2018 рр., %

Джерело: складено авторами на основі [2].

Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки [3] передбачає посилення тенденції до освітньої еміграції. Наявні в Україні та її регіонах політичні, інституційні, освітні, освітньо-наукові, соціально-економічні, соціально-демографічні, інформаційні та інші умови, які є вагомими для прийняття молоді людиною, її батьками рішення щодо освітньої еміграції, активізують щорічне зростання потоків українських освітніх мігрантів. За результатами соціологічного дослідження, проведеного в областях Карпатського регіону України у 2019 р. [4], серед учнів і студентів випускних класів, навчальних закладів різних ступенів акредитації планують поїхати на навчання за кордон: 12,5% учнів закладів професійно-технічної освіти, майже кожен шостий учень закладів загальної середньої освіти, кожен сьомий студент ЗВО. Соціологічні дослідження підтверджують, що освітня еміграція є суспільно закономірним явищем, сформованим під впливом глобалізації, інтеграції національних освітніх систем у європейській і світовий освітні простори.

Зменшення носіїв інтелектуального потенціалу українських громадян, його втрата під впливом гострих політико-економічних і соціальних процесів, а також той безсумнівний факт, що значна частина їх не повернеться найближчим часом в країну [5], вимагають поглибленого аналізу середовища, яке «виштовхує» за кордон студентів, освітян і науковців, які сформовані під впливом багатоманітних обставин, умов, домовленостей об'єктивного й суб'єктивного характеру.

Ретельне вивчення та окреслення проблемних аспектів формування середовища освітньої міграції в регіонах України дозволить побудувати систему інформаційно-аналітичного супроводу моніторингу та прогнозування стану міграційної активності населення регіону. Пропонована нами методика розрахунку регіонального індексу формування середовища освітньої міграції (РІФСМ) [6] завдяки систематичному обчисленню цього інтегрального індексу дозволяє формувати інформаційну базу для моніторингу середовища міграційної активності населення, стану ринку освітніх послуг, урахування академічну мобільність студентів, викладачів, дослідників та їх транскордонну мобільність, для виявлення проблемних аспектів середовища освітньої еміграції та визначення напрямів його регулювання. Основними детермінантами [7], які формують середовище освітньої міграції, є потенціал освітньої міграції, якість академічного середовища, мотивація освітньої міграції, співпраця університетів і промисловості в дослідженнях та інституційні умови в освітній сфері. Сукупна (інтегральна) оцінка детермінант, кожна з яких виражає якість сторону середовища, відображає синергетичний ефект від їхніх взаємодій. Інтегральний індекс показує місце областей Карпатського регіону за станом формування середовища освітньої міграції.

Детермінант формування потенціалу освітньої міграції. Розрахунок показав втрату в 2018 р. рейтингових позицій (проти 2017 р.) областей Карпатського регіону, що свідчить про певне зменшення потенціалу освітньої еміграції цих областей. Цей висновок отримано на основі аналізу освітніх та інформаційних умов середовища освітньої міграції населення, які формують її потенціал, а саме: демографічна складова (контингент студентів ЗВО); матеріальна складова (мережа освітніх установ); кадрова складова (викладацький склад ЗВО); інформаційна складова (поширення інформаційно-комп'ютерних технологій і мережі «Інтернет» для навчання та освіти).

Контингент ЗВО формує демографічну складову потенціалу середовища освітньої міграції. Україна – це країна з високим рівнем охоплення вищою освітою населення – 82,7% [8]. В українських ЗВО з року в рік відбувається зменшення контингенту студентів, що в умовах активних трудових та освітніх еміграцій стає демографічним ризиком для розвитку національної економіки й ринку праці, якості людського потенціалу та людського капіталу.

Кількість студентів на 10 тис. населення за період 2010/2011-2018/2019 н. р. скоротилася з 557 осіб до 361 осіб (для університетів, академій інститутів – з 476 до 314 осіб) [9]. У 2018/2019 н. р. відповідні показники для областей Карпатського регіону були дещо вищими порівняно зі середнім по Україні, крім Закарпатської та Івано-Франківської обл. Кількість студентів ЗВО III-IV рівнів акредитації (академій, університетів, інститутів) на 10 тис. населення становила: Закарпатська обл. – 159 осіб, Івано-Франківська обл. – 271 особа, Львівська обл. – 478 осіб, Чернівецька обл. – 316 осіб [9].

Мережа ЗВО як віддзеркалення процесів збереження і розвитку їхньої матеріально-технічної бази, яка сприяє доступу до отримання освітніх послуг, постійно зазнає помітних скорочень.

У 2000-2001 н. р. в Україні було 315 університетів, академій, інститутів. Період до 2010 р. знаменувався постійним зростанням кількості ЗВО завдяки появі приватних і розширенню мережі відокремлених структурних підрозділів. З 2010/2011 н. р. по 2018/2019 н. р. відбулося скорочення мережі з 330 до 282 одиниць. У 2018 р. в областях Карпатського регіону в розрахунку на 10 тис. населення цей показник становив: у Закарпатській обл. – 11 (15 у 2017 р.), Івано-Франківській – 11 (20 у 2017 р.), Львівській – 17 (40 у 2017 р.), Чернівецькій обл. – 17 (24 у 2017 р.) навчальних закладів [9].

Причини зазначених змін певною мірою є наслідком політичних умов в країні та інституційних змін у системі вищої освіти. Унаслідок анексії Криму й гібридної війни відбулося скорочення кількості ЗВО на окупованих територіях, перебазування їх в інші регіони. МОН України продовжує політику щодо закриття мережі структурних підрозділів ЗВО, які не відповідають ліцензійним вимогам і запитам ринку праці.

Кадрова складова потенціалу середовища освітньої міграції (наявна кількість НПП ЗВО) з 2009/2010 н. р. суттєво зменшилася, що в першу чергу пов'язано зі скороченням кількості студентів унаслідок падіння народжуваності на початку 90-х років ХХ ст.

На початок 2018/2019 н. р. у ЗВО областей Карпатського регіону було зосереджено понад 15% НПП (1,88% – у Закарпатській обл., 2,5% – в Івано-Франківській обл., 9,7% – у Львівській обл., 1,7% – у Чернівецькій обл. Тоді як в основних центрах освіти й науки України: м. Києві – 26,1%, Харківській обл. – 12,6%. У 2018 р. викладацький склад університетів, академій, інститутів областей Карпатського регіону змінився в межах 0,5-3,7% [9].

Продовження тренду скорочення чисельності НПП ЗВО з великою вірогідністю призведе до збільшення кількості НПП як потенційних учасників освітньої еміграції. Треба врахувати й те, що з 2019 р. МОН України проводить політику об'єднання університетів як засобу для збільшення їхнього фінансування [10], що, безумовно, має змінити кількісно-якісний склад працівників ЗВО. Перешкодою на шляху досягнення високої якості кадрового потенціалу ЗВО є чинна політика найму університетами власних випускників на викладацькі посади, тобто академічний інбридинг.

Інформаційну складову потенціалу середовища освітньої еміграції висвітлюють опитування домогосподарств України щодо їхнього доступу до послуг мережі «Інтернет». Щорічне збільшення частки таких домогосподарств свідчить про посилення тенденції проникнення світової мережі у сферу навчання, дослідження, пошуку інформації, а відтак освітньої міграції. Спостерігається зменшення кількості осіб, які використовували мережу «Інтернет» для досліджень, пов'язаних з навчальними курсами вищої освіти, дистанційної освіти, включно з діяльністю онлайн.

Частка населення, яке за останні 12 місяців користувалося послугами мережі «Інтернет», у 2018 р. була найбільшою в Закарпатській обл. – 71,7%, дещо нижчою в Івано-Франківській обл. – 64,9%, Чернівецькій обл. – 64,3%, Львівській обл. – 58,4%. У м. Києві цей показник становив 76,4% [11].

Зростання доступу до мережі «Інтернет», комп'ютеризація навчання вносить якісні зміни в ринок освітніх послуг, передусім завдяки розвитку дистанційної освіти, модифікує шляхи передавання знань студентам, слухачам, дослідникам через запровадження процесів транснаціоналізації навчання, яке породжує багато нових форм доступності освітніх послуг. Серед них – онлайнові та дистанційні програми освіти, кампуси-філіали, ліцензування, інтеграція навчальних програм, партнерські угоди між закладами освіти різних країн. Тому інформаційна складова потенціалу середовища відкриває нові перспективи для розвитку освітньої міграції, пропонує нові механізми її регулювання, особливо в умовах поширення захворювання коронавірусною хворобою. Завдяки дистанційному навчанню відбувається відхід від фізичного переміщення студентів між країнами до навчання у форматі онлайн. Власне, інформаційна складова потенціалу середовища освітньої міграції може знівелювати вплив всіх інших складових.

Детермінант формування якості академічного середовища. Розрахунки показали, що в Карпатському регіоні найвища якість академічного середовища в 2018 р. була у Львівській обл. Відбулося зниження якості академічного середовища порівняно з попереднім роком в Івано-Франківській та Чернівецькій областях та її зростання у Львівській і Закарпатській областях.

За окремими показниками, які характеризують якість академічного середовища, зокрема часткою НПП, які мають наукові ступені кандидата та доктора наук, а також за обсягами підготовки аспірантів, ситуація в областях Карпатського регіону у 2018 р. порівняно з попереднім роком залишалася майже без змін, а розходження між областями є незначними.

Кількість науково-педагогічних працівників університетів, академій, інститутів, які мали науковий ступінь кандидата наук (доктора наук), на 100 НПП у 2018 р. становила: Закарпатська обл. – 52,4(12,3) осіб, Івано-Франківська обл. – 56,4(11,9) осіб, Львівська обл. – 56,8(11,9) осіб, Чернівецька обл. – 59,3(11,8) осіб, м. Київ – 53,9(14,0) осіб [9].

Пониження рейтингу областей регіону пов'язане із суттєвим зменшенням кількості аспірантів до 35 років і докторантів до 40 років. На початок 2018 р. частка аспірантів віком до 35 років у загальній їх кількості зменшилася проти попереднього року в усіх областях регіону і становила: Закарпатська обл. – 82,0(88,7)%, Івано-Франківська обл. – 81,7(83,2)%, Львівська обл. – 85,1(86,9)%, Чернівецька обл. – 86,5(89,6)%. У м. Києві цей показник становив 77,8(80,1)%. Зменшення питомої ваги докторантів віком до 40 років у загальній їх кількості на початок року було дещо більшим: Закарпатська обл. – 83,3(90,0)%, Івано-Франківська обл. – 75,7(79,5)%, Львівська обл. – 60,5(66,9)%, Чернівецька обл. – 80,0(83,3)%, м. Київ – 70,7(74,5)% [9].

Причинами означених змін у параметрах якості академічного середовища є дуже малий відсоток осіб, які закінчують аспірантуру й докторантуру із захистом дисертації; низька зацікавленість НПП у навчанні в докторантурі; проблеми із забезпеченням належних побутових умов молодим викладачам, аспірантам, докторантам [3]. Продовжує падати престижність наукової роботи, знижується фінансування університетської науки, невисоким є рівень заробітної плати, згортають свою діяльність останніми десятиліттями наукомісткі виробництва, тому рівень затребуваності професіоналів високого рівня є низьким, знижується спроможність українських ЗВО утримувати інтелектуальний капітал. НПП з високим науковим рівнем, молоді талановиті науковці стають все більш

вмотивованими змінити місце праці в країні або продовжити свою наукову діяльність у закордонних навчальних закладах.

Євроінтеграційний вектор України активізує форми академічної мобільності, сприяє підвищенню якості академічного середовища. Українські студенти, викладачі, дослідники в межах виконання європейських освітніх програм (Erasmus, Жан Моне, Tempus IV), Рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт 2020» мають перспективу отримати грант і навчатися за обміном, здобути диплом магістра, пройти практику, а також викладати, підвищувати кваліфікацію, пройти стажування тощо. Учасники української сторони мають можливість реалізувати проекти співпраці з іноземними партнерами для поширення інноваційних нововведень в освітньо-дослідницькі процеси своїх ЗВО. Нові можливості міжнародного співробітництва справляють двоякий вплив на середовище освітньої міграції: за певних умов вони можуть як виштовхувати, так і втримувати студентів, викладачів, дослідників.

В областях Карпатського регіону виконуються такі проекти: Львівська обл. – проекти виконувалося в 24 ЗВО, зокрема 30 проектів TEMPUS IV, сім проектів Жан Моне, 12 проектів СВНЕ (Еразмус+ з розвитку потенціалу вищої освіти), 18 проектів ICM (Міжнародна кредитна мобільність); Івано-Франківська обл. – у чотирьох ЗВО виконуються 12 проектів TEMPUS IV, один проект Жан Моне, чотири проекти СВНЕ, три проекти ICM; Закарпатська обл. – у чотирьох ЗВО виконуються п'ять проектів TEMPUS IV, один проект СВНЕ, три проекти ICM; Чернівецька обл. – у чотирьох ЗВО виконуються вісім проектів TEMPUS IV, один проект Жан Моне, шість проектів СВНЕ, три проекти ICM. У 84 ЗВО Києва виконуються 168 проектів TEMPUS IV, дев'ять проектів Жан Моне, 33 проекти СВНЕ, 36 проектів ICM [12]. Звісно, найбільша кількість проектів реалізується в найбільших університетах і ЗВО в кожному регіоні.

Детермінант формування мотивації освітньої міграції. У 2018 р. порівняно з попереднім області Карпатського регіону (крім Закарпатської обл.) мали вищий рейтинг, що можна розглядати як індикатор позитивних змін у середовищі, яке породжує освітню еміграцію. Закарпатська область суттєво знизилася свої позиції і посіла четверте місце з кінця рейтингового ряду. Детермінанта мотивації освітньої міграції в 2018 р. займає чи не найважливіше місце серед інших детермінант, що визначають умови формування середовища освітньої міграції. Рівень мотивації вказує на існування взаємозв'язаних проблем соціально-економічного, політичного, демографічного характеру, які нині переживає українське суспільство та які «виштовхують» студентську молодь, науковців в освітню еміграцію.

З року в рік скорочуються частка випускників ЗВО, які отримують скерування на роботу за спеціальністю. Для частини випускників, які не знайшли задовільну роботу за місцем навчання і проживання в Україні, існує велика вірогідність сценарію пошуку прийнятних варіантів працевлаштування за кордоном. Вирішення цієї проблеми нерозривно пов'язане з множиною питань взаємозв'язку ринку освітніх послуг і ринку праці.

Частка випускників ЗВО, які отримали скерування на роботу за спеціальністю у 2018 р. (2017 р.), становила відповідно 13,0% (13,5%) в Закарпатській обл., 12,1% (22,5%) у Чернівецькій обл., 10,6% (9,35%) в Івано-Франківській обл., 7,1% (13,5%) у Львівській обл. за найвищого значення в Київській обл. – 22,9% (18,3%) [9].

Висока вартість навчання студентів в Україні також є вагомою причиною вибору навчання за кордоном.

У 2018 р. в Українському католицькому університеті (м. Львів) за чотири роки навчання на бакалавраті потрібно було заплатити 146 тис. грн; у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького за шість років навчання – 192, 6 тис. грн; у Львівському національному університеті імені Івана Франка за спеціальністю «Міжнародне право» за рік – 25,6 тис. грн, «Іноземна мова» – 25,0 тис. грн. У Львівській політехніці бакалавр Інституту права та психології за чотири роки мав заплатити майже 86,0 тис. грн [13].

Порівняння вартостей навчання зі середньою заробітною платою в регіоні, наприклад у Львівській області в 2018 р. – 8001 грн, та з тими можливостями, які пропонує зарубіжний навчальний заклад (у багатьох випадках – безкоштовну освіту), показує очевидні переваги навчання за кордоном.

Українець може навчатися в польських ЗВО безкоштовно, якщо він має карту побиту, карту поляка, пройде конкурс в університеті, відповідає певним спеціальним вимогам. Українці також можуть скористатися безкоштовним навчанням у Словаччині, Чехії, Німеччині, Австрії, Норвегії, Франції (у державних навчальних закладах). Статистичні дані ЮНЕСКО показують, що українські студенти вибирають для навчання країни з невисоким рівнем освітньої мобільності, особливо ті університети, в яких освіта для українців є безкоштовною чи необхідно оплатити лише студентські збори [2].

Рівень оплати праці випускників і науково-педагогічних працівників значно нижчий за середній її розмір у регіонах. Через суттєвий розрив в оплаті праці працівників вищої освіти та зайнятих в інших видах економічної діяльності мотивація до викладання в українських ЗВО є невисокою. Проблему академічної мобільності викладачів, їхньої участі в наукових дослідженнях, у конференціях, публікаціях (як правило, оплачується самим викладачем) слід вирішувати на державному рівні в невідривному зв'язку з проблемою фінансування вищої освіти.

У 2017/2018 н. р. річна заробітна плата найбільш кваліфікованого персоналу – професорів – в Україні становила 5,7 тис. дол. США, у Великій Британії – 116,7 тис. дол. США, у Німеччині – 99,5 тис. дол. США; зарубіжних викладачів (лекторів) в Україні – 4,7 тис. дол. США, у Великій Британії – 54,2 тис. дол. США, у Німеччині – 58,8 тис. дол. США [3].

Політичні умови середовища освітньої міграції простежено через показник кількості внутрішньо переміщених осіб зі Сходу України. Російська агресія є не тільки причиною масового відпливу працездатного населення та капіталу з територій, прилеглих до тимчасово окупованих, і посилення міграційного навантаження регіонів. Вона є чинником формування середовища, яке може активно сприяти освітній та науковій еміграції (ефект виштовхування).

У 2018 р. кількість внутрішньо переселених осіб зі Сходу України та Криму за регіонами на 10 тис. населення становила: у Закарпатській обл. – 29,6 осіб, Івано-Франківській обл. – 26,2 осіб, Львівській обл. – 44,1 особи, Чернівецькій обл. – 26,6 осіб, м. Києві – 575,2 осіб [14].

Кризовий стан економіки та відповідні територіальні диспропорції в рівні та якості життя населення посилюють зовнішні та внутрішні міграційні процеси, які тісно корелюють з процесами освітньої міграції.

У 2018 р. міграційний приріст становив: у Закарпатській обл. – 154 тис. осіб, Івано-Франківській обл. – 38 тис. осіб, Львівській обл. – 133 тис. осіб, Чернівецькій обл. – 358 тис. осіб, м. Києві – 4459 тис. осіб [15].

Розширення можливостей вибору для людей і гостра проблема соціальної нерівності не знімають з порядку денного питання трудової та освітньої еміграції.

За регіональним індексом людського розвитку (за методикою розрахунку Міністерства розвитку громад та територій України) області Карпатського регіону в 2018 р. займали лідируючі позиції у всеукраїнському рейтингу [16]. За значенням регіонального індексу Чернівецька та Івано-Франківська області поділили друге та третє місце Закарпатська обл. посіла четверте місце, Львівська обл. – п'яте місце. Першим став Київ.

Результати дослідження особливостей регіонів за рівнем людського розвитку в ретроспективі (2004-2013 рр.) за науковою розробкою [17] показують, що Львівська обл. належить до групи регіонів з розвитком без ознак регресу й демонструє стабільність показників регіонального людського розвитку. Натомість Закарпатська, Івано-Франківська та Чернівецька області були віднесені до групи регіонів, розвиток яких має регрес за одним з аспектів регіонального людського розвитку та характеризується погіршенням соціального середовища.

Детермінант співпраці університетів і промисловості у дослідженнях. Регулювання освітньої міграції має безпосереднє відношення до широкого спектра питань, які стосуються впровадження і розвитку науки в університетах, зокрема відносин партнерства підприємств із ЗВО, участі вищої освіти у фінансуванні внутрішніх витрат організацій на виконання наукових досліджень. Области Карпатського регіону показують суттєве зниження своїх рейтингів порівняно з попереднім роком. Львівська обл. розмістилась у середині всеукраїнського рейтингу, а Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська обл. займають майже останні рейтингові позиції.

Партнерство закладів вищої освіти з інноваційної співпраці протягом 2016-2018 рр. серед областей Карпатського регіону здійснювалося лише у Львівській області – 5,3% у загальній кількості інноваційно активних підприємств (м. Київ – 7,7%). У 2018 р. не було випадків фінансування внутрішніх витрат на виконання наукових досліджень коштом організацій сектору вищої освіти в жодній області Карпатського регіону. Сумарний індекс інновацій 2016 становив: Закарпатська обл. – 20,2%, Івано-Франківська обл. – 32,4%, Львівська обл. – 35,2%, Чернівецька обл. – 10,2%, м. Київ – 51,2% [18].

Попри наявність великої кількості українських учених та інженерів, які цінуються у світі, а також те, що Україна посідає перше місце в категорії «Внесок у розвиток науки та технологій» у рейтингу «The Good Country Index» [19], ситуація у сфері співпраці університетів з промисловістю потребує кардинальних змін на краще. Незадовільний стан у цій сфері – показовий чинник середовища освітньої міграції, який спричиняє вимивання українських мізків за кордон, відтак збідніння українського людського та інтелектуального капіталів. Вирішити цю проблему вищої освіти та, відповідно, середовища освітньої міграції можна через механізми стимулювання інноваційної діяльності та підвищення ефективності національної та регіональних інноваційних систем з участю вітчизняних університетів, за умови найповнішого й всебічного сприяння розвитку науки в університетах.

Детермінант формування інституційних умов в освітній сфері. Розрахунки за цією домінантою середовища освітньої міграції показують покращення умов в Івано-Франківській і Чернівецькій обл. та погіршення їх у Львівській і Закарпатській обл.

Важливу роль серед інституційних умов середовища освітньої міграції має експорт освітніх послуг у формі академічної мобільності іноземців до України, яка має зростаючий характер.

**Регіональні детермінанти середовища освітньої еміграції
населення Карпатського регіону**

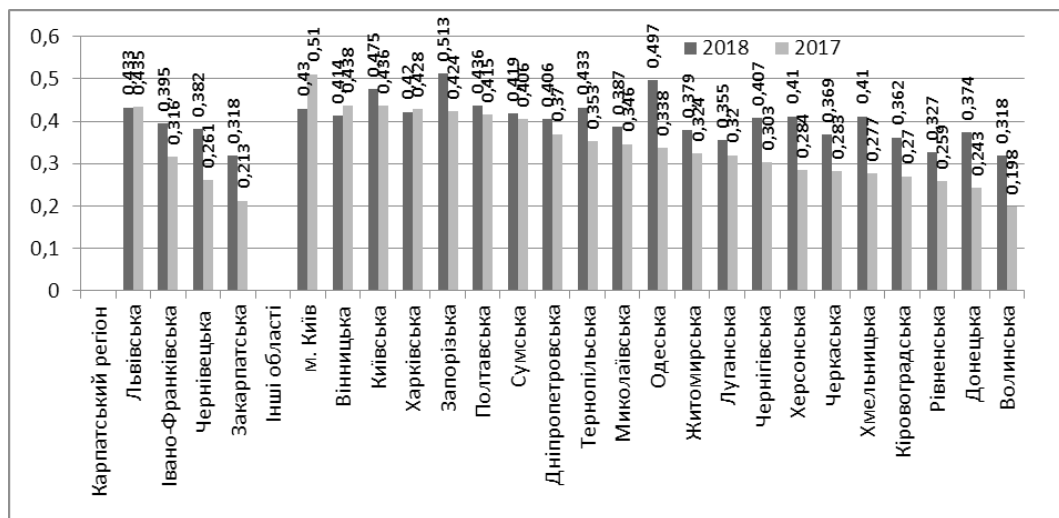

Рис. 2. Позиції областей України в рейтингу регіонів України за інтегральним показником РІФСOM у 2017-2018 рр.

Джерело: розраховано авторами за методичним підходом [6].

У 2017/2018 н. р. в 443 українських ЗВО навчалося 75 605 студентів-іноземців з 154 країн світу, переважна кількість яких з Азії та Африки. В областях Карпатського регіону: 2057 осіб – у Львівській обл., 1833 особи – у Чернівецькій обл., 1767 осіб в Івано-Франківській, 1724 особи – у Закарпатській обл. [20]. За показником кількості громадян інших держав, які навчаються в ЗВО III-IV рівнів акредитації, на 1000 студентів картина в 2018 р. в областях Карпатського регіону була такою: Закарпатська обл. – 58,3 осіб, Івано-Франківська обл. – 53,2 особи, Львівська обл. – 14,3 особи, Чернівецька обл. – 73,6 особи, м. Київ – 33,3 особи. В областях регіону навчалося аспірантів-іноземців на 100 аспірантів у 2018 р.: у Закарпатській обл. – 2,13 особи, Івано-Франківській обл. – 2,52 особи, Львівській обл. – 0,96 особи, Чернівецькій обл. – 0,97 особи, м. Києві – 3,99 особи [9].

Позитивна динаміка надання освітніх послуг іноземним громадянам (навчання на другому й третьому рівнях вищої освіти) надалі не тільки забезпечить збільшення доходів українських ЗВО, але й зміцнить інституційні засади освітньої міграції. Економічна криза, пандемія коронавірусної хвороби ускладнюють фізичне пересування студентів по всьому світу. Для покращення експорту освітніх послуг треба вирішити питання безпекового характеру – політичного (військова агресія Росії) та соціально-медичного (пандемія COVID-19) – стосовно іноземних студентів.

Немаловажне значення має рейтинг ЗВО, з яким зарубіжний громадянин укладає контракт, а також покращення умов навчання і проживання в гуртожитках окремих ЗВО. Збільшення масштабів надання освітніх послуг для зарубіжних студентів засвідчуватиме покращення інституційних умов середовища освітніх міграцій в областях Карпатського регіону.

Інтегральний індекс РІФСOM. За проведеними розрахунками побудовано рейтинг регіонів України за кількісними та якісними характеристиками середовища освітньої міграції. Детальний покомпонентний аналіз показав, що в 2018 р. найбільший вплив на формування середовища освітньої міграції в областях Карпатського регіону справляли такі детермінанти (в порядку важливості): мотиваційна та якості освітнього середовища. Натомість у 2017 р. найбільший вплив на результуючий інтегральний показник справляли

детермінанти «інституційні умови в освітній сфері» та «співпраця університетів і промисловості в дослідженнях».

Рейтинг 2018 р. засвідчує зростання рангових значень областей Карпатського регіону за сукупністю показників середовища освітньої міграції (рис. 2). Порівняння рейтингових позицій областей за 2018 та 2017 роки дозволяє зробити висновок про те, що в областях Карпатського регіону в 2018 р. умови формування середовища були сприятливішими для освітньої міграції.

Зазначимо, що наявні глобальні демографічні проблеми, нестача кадрів різного рівня кваліфікації надалі виштовхуватимуть українських студентів, дослідників, здобувачів, якісний науково-педагогічний персонал у пошуках освіти й роботи, гідного рівня життя за кордон. У зарубіжних країнах напрацьовано відповідне законодавче забезпечення, створені належні інституційні умови у сфері соціально-трудових відносин, які мають на меті утримати та збільшити кількість освітніх мігрантів, дослідників, висококваліфікованих працівників для використання і збагачення професійно-інтелектуального потенціалу країни [21].

Висновки. За результатами проведеного дослідження запропоновано основні напрями регулювання середовища освітньої міграції. Реалізація пропонуваного заходів можлива у сфері соціальної, науково-технічної, економічної, освітньої, інформаційної політик держави.

1. Сприяння відновленню економіки, виходу з поточної кризи, спричиненої пандемією COVID-19, стабілізації і подальшому макроекономічному зростанню через розроблення довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку України. Для цього потрібно: розробити та впровадити стратегію розвитку економіки держави за інноваційною моделлю; здійснювати прогнозування показників економічного й соціального розвитку України на середньо – та короткостроковий періоди, розвитку окремих галузей економіки на середньостроковий період; сформувати нормативно-правове забезпечення побудови цілісної національної інноваційної системи, серед завдань якої є посилення конкурентоспроможності вищої освіти та науки завдяки широкомасштабному впровадженню результатів наукових досліджень і науково-технічних розробок; розробити й запровадити дієву систему економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових) щодо створення та комерціалізації об'єктів права промислової власності для формування цивілізованого ринку інтелектуальної власності; здійснювати скоординовані, соціально відповідальні дії державних органів влади та місцевого самоврядування, бізнесу та науки (університетської та академічної) щодо формування інноваційної інфраструктури, реалізації державної політики у сфері інновацій та технологій.

2. Створення високотехнологічних і інтелектуально містких робочих місць як основи зайнятості висококваліфікованих працівників, зниження рівня безробіття, підвищення ефективної зайнятості населення. Для цього потрібно:

- створення вискооефективних високотехнологічних і наукомістких промислових підприємств, насамперед великих і середніх, у перспективних галузях економіки з високою доданою вартістю (машино – та приладобудування, легка, харчова промисловості, транспортно-логістична сфера, зв'язок, IT-сектор);
- відновлення виробничих потужностей і кадрового потенціалу військово-промислового комплексу; налагодження взаємодії між науковими установами та підприємствами оборонного комплексу щодо підвищення рівня інноваційності оборонної продукції;
- ініціювання розвитку інженерних розробок у сфері екологічно безпечних та енергоефективних технологій;
- забезпечення розвитку новітніх технологій видобування, перероблення і транспортування енергетичних та інших ресурсів [22];

- зниження рівня навантаження на роботодавців зі сплати єдиного соціального внеску через інститут права на компенсацію зі сплати єдиного соціального внеску після створення нового робочого місця.

3. Забезпечення належного рівня фінансування освітньої, наукової і науково-технічної сфери держави як запоруки дієвості інноваційної моделі функціонування та державного регулювання економіки, створення і розвитку високотехнологічних виробництв в Україні. Політика у цьому напрямі передбачає:

- поетапне забезпечення фінансування наукової і науково-технічної сфери держави з усіх джерел на рівні 3% ВВП;
- виконання норми « щодо бюджетних витрат на наукові дослідження на рівні 1,7% ВВП. Зауважимо, що наукоємність ВВП України в 2019 р. становила 0,43% (рекордний мінімум за останні 10 років), а коштом держбюджету – 0,17%. За даними 2018 р., наукоємність ВВП країн ЄС-28 у середньому становила 2,12% [23];
- створення та практичну реалізацію ефективної системи фінансування вищої освіти, яка включає: створення прозорого ринку надання освітніх послуг; залучення суттєвих додаткових фінансових інструментів, зокрема кредитних ресурсів під гарантії держави; перехід від ідеології дотацій до ідеології інвестування в освіту; стимулювання постійної мотивації студентів до якісного навчання; врахування стандартів вищої освіти;
- надання фінансової підтримки науковим, освітнім установам через створення прозорої системи грантів (залучених позабюджетних коштів), які можуть бути суттєвим джерелом додаткового фінансування бюджетних установ, фінансовим засобом підтримки основної діяльності, збереження творчого колективу, оплати праці вчених і науково-педагогічних працівників у межах виконання досліджень тощо;
- використання для підвищення престижності наукової і науково-технічної діяльності, підтримки та заохочення молодих науковців та освітян переваг відтворювальної та статусної функції заробітної плати (встановлення ставок / окладів науковим працівникам і науково-педагогічним працівникам ЗВО, виходячи з розрахунку посадового окладу молодшого наукового співробітника на рівні, що не нижчий за подвійну середню заробітну плату в промисловості України);
- здійснення політики прозорого набору кадрів (на противагу традиціям академічного інбридингу), що передбачає врахування в разі найму на викладацьку роботу пріоритетності зовнішніх кандидатів на посади, які мають вищий рівень професіоналізму, практичний досвід академічної мобільності, міжнародні зв'язки [24];
- здійснення політики заохочення талановитих молодих науковців, освітян, яка включає: створення молодіжних дослідницьких лабораторій; надання молодим науковцям грантів на проведення наукових досліджень після захисту дисертації; забезпечення кар'єрного зростання молодих науковців; надання молодим працівникам службового житла, місця в гуртожитках для аспірантів і молодих співробітників [25].

4. Невідповідність структури підготовки фахівців у ЗВО поточним і перспективним потребам ринку праці та невідповідність навичок випускників ЗВО потребам роботодавців, а також слабкий зв'язок ЗВО з наукою та бізнесом потребує таких корегуючі дій на всіх рівнях:

- здійснення постійної координації якісної підготовки фахівців у ЗВО із запитамі українських роботодавців;
- відновлення практики досліджень у секторі університетської науки, до якої залучати вчених, викладачів, студентів;

- забезпечення зростання показників інноваційної діяльності промислових підприємств як необхідної умови подолання тривалого послаблення рівня співпраці вищої школи та науки з промисловістю;
- сприяння розвитку вторинної зайнятості студентів ЗВО на ринку праці, що забезпечує студентській молоді не лише оплачуваний дохід і досвід роботи, але й вищу самооцінку фахової підготовки у ЗВО, розвиває навички організації робочого часу, відповідальності і соціальних комунікацій у колективі;
- посилення уваги до розвитку різних моделей дуальної форми здобуття вищої освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у ЗВО з навчанням на робочих місцях для набуття потрібної кваліфікації [26].

5. Формування системи заходів регулювання ринку праці в умовах інформатизації та комп'ютеризації праці, яка включає такі дії:

- сприяння розвитку цифрової зайнятості, формуванню нового цифрового сегмента на глобальному ринку праці, ознаками якого є цифрова зайнятість, цифрові соціально-трудова відносини, цифрова інфраструктура;
- активізація процесів формування та постійного збільшення цифрового сегмента ринку праці (перенесення робочих місць до інформаційного простору; укладання нетипових трудових угод на виконання цифрових робіт; використання гнучкого графіка робочого часу або графіка роботи за довірою; діджиталізація процесу праці);
- оновлення в умовах цифрової зайнятості способів найму інтелектуальних працівників, які виконують роботу дистанційно.

6. Формування та зміцнення прогресивної ролі середнього класу як основи стабільного розвитку економіки країни та її політичної системи як домінуючого чинника в подоланні кризового стану економіки передбачає:

- здійснення державної політики сприяння розвитку середнього класу в Україні, яка реалізується через зміну державного законодавства, державні програми;
- спрямування державної політики середнього класу на встановлення відповідності між оплатою висококваліфікованої праці та вартістю робочої сили в розрізі професій; захист інтелектуальної власності та зміцнення на цих засадах становища висококваліфікованих найманих працівників; підтримку підприємництва, відмову від політики «дешевої робочої сили».

Список використаних джерел

1. Стадний Є. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року. CEDOS: сайт. 21.01.2019. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles>
2. UNESCO Institute for Statistics: Website. 2020. URL: <http://data.uis.unesco.org/?lang=fr&SubSessionId=da1fa224-5fec-49e1-918d-b6d5d227a969&themetreid=-200#>
3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. 77 с. Київ, 2020. Міністерство освіти і науки України: сайт. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>
4. Міграційна активність студентської та учнівської молоді Карпатського регіону України (результати соціологічного дослідження) / ред.: Т. Г. Васильців, О. Т. Риндзак. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2020. 60 с.
5. Майже утричі зросла кількість українських студентів за кордоном. ACC: сайт. 25.06.2018. URL: <https://acc.cv.ua/news/ukraine/mayzhe-utrichi-zroslo-kilkist-ukrayinskih-studentiv-za-kordonom-33428>
6. Семів Л. К., Садова У. Я., Бідак В. Я. Формування середовища освітньої міграції населення Карпатського регіону: підхід до оцінювання. Методичні рекомендації / наук. ред. Т. Г. Васильців. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2019. 31 с.
7. Шиманська К. В. Детермінанти міжнародної міграції: інституційний підхід. Соціально-трудова відносини: теорія та практика: зб. наук. пр. 2017. № 1. С. 188-197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvtp_2017_1_19
8. Про стан і стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031. Osvitanova: сайт. 21.10.2020. URL: <https://osvitanova.com.ua>
9. Вища освіта в Україні у 2018 році: стат. зб. Київ, 2019. Державна служба статистики України: сайт. URL: www.ukrstat.gov.ua

10. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2019 рік / ред. С. Квіт. Київ: Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2020. 244 с.
11. Регіони України 2019: стат. зб. Ч. 1. Київ, 2019. *Державна служба статистики України*: сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/12/zb_ru1ch2019.pdf
12. Карта проєктів Tempus IV. *Erasmusplus*: сайт. 2019. URL: <https://erasmusplus.org.ua/projects-map.html>
13. Григор'єва С. Скільки платитимеш студенте? Рейтинг найдорожчих ВНЗ Львова. *Львівський портал*: сайт. 03.08.2018. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2018/08/03/skilki-platitimesh-studente-reyting-naudorozhchih-vnz-lvova>
14. Внутрішньо переміщені особи. *Міністерство соціальної політики України*: сайт. 2019. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>
15. Статистичний щорічник України 2019. К., 2020. *Державна служба статистики України*: сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf
16. Розрахунок індексу регіонального людського розвитку за 2018 рік. *Міністерство розвитку громад та територій України*: сайт. URL: www.minregion.gov.ua
17. *Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект*: колективна монографія / ред. Е. М. Лібанова; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. К., 2015. 356 с.
18. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. зб. К., 2019. *Державна служба статистики України*: сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/09/zb_nauka_2018.pdf
19. Державна Стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695. *Департамент економіки та інвестицій виконавчого органу Київської міської ради*: сайт. URL: https://dei.kyivcity.gov.ua/files/2020/10/22/POSTANOVA_KMU_695_DSRR_2027.pdf
20. Визначення конкурентних переваг здобуття вищої освіти в країнах-конкурентах України на ринку освітніх послуг для іноземних студентів. *Інститут освітньої аналітики*: сайт. 2020. URL: <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/3>
21. Семів Л. К. Інституційні основи захисту освіти і професії українських трудових мігрантів. *The genesis of genius*. 2015. Вип. 5(1). С. 33-37.
22. Високотехнологічна економіка. *Державний фонд регіонального розвитку*: сайт. 2020. URL: <http://dfrr.minregion.gov.ua/region-tz?NID=910>
23. Українська наука 2019: на сайті МОН розміщено масштабне аналітичне дослідження. *Міністерство освіти і науки України*: сайт. 13.08.2020. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/ukrayinska-nauka-2019-na-sajti-mon-rozmisheno-masshtabne-analitichne-doslidzhennya>
24. Мельник Р. Свой среди своих: академический инбридинг уничтожает университеты. *Osvita.ua*: сайт. 30.10.2020. URL: <https://osvita.ua/vnz/reform/77234>
25. Кригель М. Президент НАНУ Анатолий Загородний: Если не припинити відтік мзків, наука в Україні помре ще до середини XXI століття. *Українська правда*: сайт. 16.12.2020. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/12/16/7276754>
26. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти: розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 р. № 660-р. *Законодавство України*: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80>

References

1. Stadnyy, Ye. (2019, Jan 21). Ukrainyans'ke studentstvo za kordonom: dani do 2017/18 navchal'noho roku [Ukrainian students abroad: data by 2018/18 academic year]. *CEDOS*: Website. Retrieved from <https://cedos.org.ua/uk/articles> [in Ukrainian].
2. *UNESCO Institute for Statistics*: Website (2020). Retrieved from <http://data.uis.unesco.org/?lang=fr&SubSessionId=da1fa224-5fec-49e1-918d-b6d5d227a969&themetreeid=-200#>
3. Stratehiya rozvytku vyshchoyi osvity v Ukrayini na 2021-2031 roky [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021-2031] (2020). Kyiv. *Ministry of Education and Science of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osvity-v-ukraini-02-10-2020.pdf> [in Ukrainian].
4. Vasylytsiv, T. H., & Ryndzak, O. T. (Eds.) (2020). Migrantsyina aktyvnynt' studentiv'koyi ta uchniv's'koyi molodi Karpats'koho rehionu Ukrayiny (rezul'taty sotsiologichnoho doslidzhennya) [Migration activity of student and pupil youth of the Carpathian region of Ukraine (results of sociological research)]. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
5. Mayzhe utrychi zrosla kil'kist' ukrayins'kykh studentiv za kordonom [The number of Ukrainian students abroad has almost tripled] (2018, Jun 25). *ACC*: Website. Retrieved from <https://acc.cv.ua/news/ukraine/mayzhe-utrychi-zrosla-kilkist-ukrayinskih-studentiv-za-kordonom-33428> [in Ukrainian].
6. Semiv L. K., Sadova, U. Ya., & Bidak, V. Ya. (2019) Formuvannya seredovyscha osvitynoi mihratsiyi naselennya Karpats'koho rehionu: pidkhid do otsynuvannya. *Metodychni rekomendatsiyi* [Formation of the environment of educational migration of the population of the Carpathian region: an approach to evaluation.

- Methodological recommendations]. Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
7. Shymanska, K. V. (2017). Determinanty mizhnarodnoyi mihratsiyi: instyutsiynny pidkhid [International migration determinants: the institutional approach]. In *Sotsial'no-trudovi vidnosyny: teoriya ta praktyka [Social and labor relations: theory and practice]*: Vol. 1 (pp. 188-197). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2017_1_19 [in Ukrainian].
 8. Pro stan i stratehiyu rozvytku vyshchoyi osvity v Ukraini na 2021-2031 [On condition and strategy of higher education development in Ukraine in 2021-2031] (2020, Oct 21). *Osvitanova*: Website. Retrieved from <https://osvitanova.com.ua> [in Ukrainian].
 9. Vyshcha osvita v Ukraini u 2018 rotsi [Higher education in Ukraine in 2018]: Statistical publication (2019). Kyiv. *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from www.ukrstat.gov.ua [in Ukrainian].
 10. Kvit, S. (Ed.) (2020). Richnyy zvit Natsional'noho ahentstva iz zabezpechennya yakosti vyshchoyi osvity za 2019 rik [Annual report of the National Agency for Quality Assurance in Higher Education for 2019]. Kyiv: National Agency for Quality Assurance in Higher Education. [in Ukrainian].
 11. Rehiony Ukrainy 2019. Ch. 1 [Regions of Ukraine 2019. P. 1]: Statistical publication (2019). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/12/zb_ru1ch2019.pdf [in Ukrainian].
 12. Karta proektiv Tempus IV [Tempus IV Projects Map] (2019). *Erasmusplus*: Website. Retrieved from <https://erasmusplus.org.ua/projects-map.html> [in Ukrainian].
 13. Hryhoryeva, S. (2018, Aug, 03). Skil'ky platytymesh studente? Reitynh naydorozhchyykh VNZ L'vova [How much do you pay, a student? Rankings of the most expensive higher educational institutions in Lviv]. *Lviv portal*: Website. Retrieved from <https://portal.lviv.ua/news/2018/08/03/skilki-platitimesh-studente-reyting-naydorozhchih-vnz-lvova> [in Ukrainian].
 14. Vnutrishn'o peremishcheni osoby [Internally displaced persons] (2019). *Ministry of Social Policy of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> [in Ukrainian].
 15. Statystychny shchorichnyk Ukrainy 2019 [Statistical Yearbook of Ukraine 2019] (2019). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf [in Ukrainian].
 16. Rozrakhunok indeksu rehional'noho lyuds'koho rozvytku za 2018 rik [Calculation of the regional human development index for 2018] (2018). *Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine*: Website. Retrieved from www.minregion.gov.ua [in Ukrainian].
 17. Libanova, E. M. (Ed.) (2015). Lyuds'kyy rozvytok v Ukraini. Modernizatsiya sotsial'noyi polityky: rehional'nyy aspekt [Human development in Ukraine. Modernization of social policy: regional aspect]. Kyiv: Ptuha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. [in Ukrainian].
 18. Naukova ta innovatsiyna diyal'nist' v Ukraini [Scientific and innovative activity in Ukraine]: Statistical publication (2019). Kyiv. *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/09/zb_nauka_2018.pdf [in Ukrainian].
 19. Derzhavna Stratehiya rehional'noho rozvytku na 2021-2027 roky [2021-2027 State Regional Development Strategy] (2020). Approved by the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated on 2020, Aug 05, 695. *Department of Economy and Investment of the executive body of the Kyiv City Council*: Website. Retrieved from https://dei.kyivcity.gov.ua/files/2020/10/22/POSTANOVA_KMU_695_DSRR [in Ukrainian].
 20. Vyznachennya konkurentnykh perevah zdobuttya vyshchoyi osvity v krayinakh-konkurentakh Ukrainy na rynku osvitnikh posluh dlya inozemnykh studentiv [Determining the competitive advantages of getting higher education in the countries-competitors of Ukraine on the educational services market for foreign students] (2020). *Institute of Educational Analytics*: Website. Retrieved from <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/3> [in Ukrainian].
 21. Semiv, L. K. (2015). Instyutsiynni osnovy zakhystu osvity i profesiyi ukraiyins'kykh trudovykh mihrantiv [Institutional basis of the protection of education and professional activities of Ukrainian labor migrants]. *The genesis of genius*, 1(2), 33-37. [in Ukrainian].
 22. Vysokotekhnolohichna ekonomika [Technology-intensive economy] (2020). *State Fund for Regional Development*: Website. Retrieved from <http://dfr.minregion.gov.ua/region-tz?NID=910> [in Ukrainian].
 23. Ukrayins'ka nauka 2019: na sayti MON rozmishcheno masshtabne analitichne doslidzhennya [Ukrainian Science 2019: a large-scale analytical study has been posted on the MES website] (2020, Aug 13). *Ministry of Education and Science of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/ukrayinska-nauka-2019-na-sajti-mon-rozmishcheno-masshtabne-analitichne-doslidzhennya> [in Ukrainian].
 24. Melnyk, R. (2020, Oct 30). Svoyi sredi svoikh: akademicheskyy inbriding unichtozhayet universiteti [One among his own: academic inbreeding destroys universities]. *Osvita.ua*: Website. Retrieved from <https://osvita.ua/vnz/reform/77234> [in Russian].
 25. Kryhel, M. (2020, Dec 16). Prezydent NANU Anatolii Zahorodniy: Yakshcho ne pryvnyty vidtik mizkiv, nauka v Ukraini pomre shehe do seredyny KHKHI stolittya [President of NASU Anatolii Zahorodniy: If

the brain drain is not stopped, science in Ukraine will die by the middle of the XXI century]. *Ukrainian truth*: Website. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/12/16/7276754> [in Ukrainian].

26. Kontseptsiya pidhotovky fakhivtsiv za dual'noyu formoyu zdobuttya osvity [Concept of training the professionals by the dual form of getting education] (2018). Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine, adopted on 2018, Sep 19, 660-r. *Legislation of Ukraine*: Website. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-%D1%80> [in Ukrainian].

Semiv L. K., Bachynska M. V., Semiv S. R. Regional determinants of the environment of educational emigration of the population of the Carpathian region.

The problem aspects of the environment of educational emigration in the oblasts of the Carpathian region are determined and the directions for their regulation are substantiated. The problem aspects of the environment of educational emigration are outlined across the main determinants (defining factors): educational migration capacity; academic environment quality; educational migration motivation; cooperation between universities and industries in the research; institutional conditions in education. The paper suggests the calculation of the Regional Index of Forming the Educational Migration Environment (RIFEME) to evaluate and analyze the environment of educational migration that pushes the young students abroad. It is calculated across 28 parameters by the data for 2017-2018. The selected parameters characterize various conditions of forming the educational migration environment: educational, educational-scientific, informational, socio-economic, political, socio-demographic, innovative, institutional. An aggregate estimation of determinants (integral index) shows the place of the oblasts of the Carpathian region by the condition of forming the educational migration environment. Systemic RIFEME calculation (calculations are performed for 2017-2018) forms the information base for monitoring the environment of the population's migration activity and condition of educational services market based on academic mobility of students, teachers, and researchers and their cross-border mobility, for detecting the problems of the educational emigration environment, and for determining the ways to regulate it. Main directions to regulate the environment of educational migration in social, scientific-technological, economic, educational, and informational public policies are substantiated. The suggested tools and measures of regulation of the educational migration environment aim to reduce the paces of educational emigration and prevent possible losses of resources capacity and human capital of domestic higher educational institutions and scientific schools.

Keywords: migration, educational migration, environment, parameters, integral index, Carpathian region, monitoring, regulation.

Семів Любов Казимирівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту та соціального забезпечення навчально-наукового інституту економічних та соціальних відносин ДВНЗ «Університет банківської справи» (e-mail: semivlubov@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1219-1970>).

Semiv Lyubov Kazymyryvna – Dr.Sci. (Econ.), Prof., Professor of the Department of management and social security of the Academic Institute of Economic and Social Relations of the University of Banking.

Бачинська Марія Володимирівна – кандидат економічних наук, науковий співробітник відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» (e-mail: maricka1104@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4589-308X>).

Bachynska Mariya Volodymyrivna – Ph.D. (Econ.), Researcher of the Department of problems of social and humanitarian development of the regions of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Семів Сергій Романович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин Львівського торговельно-економічного університету (e-mail: centercoop@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4682-7359>).

Semiv Serhiy Romanovych – Ph.D. (Econ.), Assoc. Prof., Associate Professor of the Department of international economic relations of the Lviv University of Trade and Economics.

Надійшло 15.01.2021 р.